

Івасюк О.В.

Національний технічний університет України «КПІ», Україна

Про деякі теоретичні питання комплексних одиниць словотворення

Специфіка словотворення, автономність його статусу визначається тим, що воно призначене для здійснення номінативної діяльності людини, утворення нових номінацій.

З моменту виділення дериватології в самостійну науку простежується декілька хронологічно послідовних напрямків в дослідженні мовного матеріалу в цьому плані: вивчення мінімальних значущих структурних одиниць (В. С. Гімпелєвіч, В. В. Лопатін, О. І. Моїсеєв, М. І. Морозова, Н. А. Янко-Трініцка та ін.), дослідження співвідношення морфемної і словотворчої структур, напряму похідності і множинності мотивації, принципів членимості основ (О. В. Єрмакова, О. Д. Зверєв, О. А. Земська, І. Г. Милославський, В. М. Немченко, М. В. Панов, П. А. Соболева, О. М. Тихонов та ін.). З комплексних одиниць словотвору найбільш пильну увагу було приділено власне парадигмі (О. А. Земська, Л. П. Клобукова, Р. С. Манучарян, Т. С. Морозова, Р. З. Мурясов, Н. П. Юсупова, Т. С. Ярулліна і ін.), хоча фактично всі комплексні одиниці «є реалізацією парадигматичних відносин» [3, с.81].

Великий інтерес представляє гніздовий підхід, який знайшов відображення в роботах Є. О. Гінзбурга, А. М. Залізняка, Г. С. Зєнкова, З. В. Семернікової, П. А. Соболевої, О. М. Тихонова, Л. І. Шириною, І. Б. Штерн та ін. Але в той же час «вивчення російської словотворчої системи як системи гнізд ще тільки починається» [1, с.5].

Перспективність цього напрямку обумовлена його багатоаспектністю: гнізда можуть розглядатися в плані застосування принципів аплікативної породжучої моделі (Л. Н. Засорина, П. А. Соболева, Б. Н. Яковлєв), з точки зору

визначення семантичного взаємозв'язку членів гнізда (Г. Г. Єгоров, А. М. Залізник, Т. Ф. Іванова, Л. І. Ширина і ін.), як структурно організована сукупність похідних даної частини мови (М. Ю. Зуєва, Н. А. Пугієва, З. І. Резанова, Г. І. Часова, К. Ш. Шарофіддін, Л. І. Ширина, А. С. Шишкіна та ін.).

Останнім часом, можна відмітити, напрямок пошуку лінгвістичних універсалій, що знайшов відображення і в словотворенні. Це виявилось, перш за все, в порівняльно-типологічному описанні словотворчих гнізд слів певних лексико-граматичних груп різних мовних систем (З. М. Волоцка, А. А. Лукашанец, Л. В. Полякова, Б. К. Саральпов, А. Н. Шиловський та ін.). У дослідженнях російської мови питання, пов'язані з співвідношенням типових і конкретних словотворчих парадигм [4], переросли в проблеми типології словотворчих ланцюжків і гнізд (В. М. Нікітевіч; Б. Б.Таджібаєва; Н. І. Шапілов; Л. А. Шеляховская і ін.).

Порівняльне опис словотворчих одиниць передбачає їх типологічний аналіз в різних аспектах. О. І. Моїсєєв розглядає об'ємну і структурну типологію СГ, виводячи типи гнізд за кількістю слів і за загальною будовою: 1. Потенційні гнізда (гніздо-слово). 2. Елементарні гнізда (гніздо-словотворча пара). 3. Трьохслівні гнізда: 1) лінійні (ланцюгові) гнізда; 2) віялові гнізда. 4. Містять більше трьох слів: 1) ланцюгові, 2) віялові, 3) комплексні, або комбіновані (повні) [6, с.283-284].

Спроба міжрівневого підходу в вивченні СГ зроблена М. С. Макєєвою, яка виділяє чотири типи СГ по співвідношенню в них канонічної і неологічної лексики: 1) слово-вершина канонічно, а похідні - новоутворення; 2) слово-вершина канонічно, а серед похідних є і неологізми, і узуальна лексика; 3) слово-вершина і всі похідні канонічні; 4) слово-вершина і всі похідні - неологізми [5, с.379-380].

Відома універсальність такого роду типологій досягається абстрагуванням від конкретного лексичного матеріалу, але в силу цього в них не можуть бути представлені закономірності семантичного становлення похідних.

Принцип частеричної словотворчої потенції покладено в основу типології словотворчих гнізд, запропонованої Е. Л. Гінзбургом: «Пропонований формат опису відрізняє орієнтація на пристрій сукупностей гнізд, на вивчення відносин спочатку між класами гнізд і тільки після цього відносин між окремими гніздами - членами класів. Цей крок в аналізі гнізд і системи гнізд вимагає більш тонкого зображення складу лексичних гнізд кожного типу, виходячи з того розмаїття підкатегорій похідних, яка зобов'язана обліку дериваційній історії лексичної одиниці» [2, с.24]. Однак і цей вид типології, безсумнівною перевагою якої є його прогноуюча здатність, дозволяє говорити лише про співвідношення категорій похідних, не зачіпаючи словотвірний тип.

Література:

1. Артемов А. М., Лопатин В. В., Тихонов А. Н., Улукханов И. С. О некоторых актуальных проблемах русского словообразования: Материалы республ. науч. конф. Т. 1. – Самарканд, 1972. – С.288-295.
2. Гинзбург Е. Л. Проблемы теории СГ // Словообразование и формобразование: Тезисы докладов научной конференции МГПИИЯ им. М. Тореца. – М., 1979. – С.27–29.
3. Земская Е. А. О парадигматических отношениях в словообразовании // Русский язык. Вопросы его истории и современного состояния: Виноградовские чтения. М.: Наука, 1978.
4. Земская Е. А., Калниязов М. У. Соотношение типовых и конкретных словообразовательных парадигм // Актуальные проблемы русского словообразования. Сб. науч. тр. – Ташкент. Укитувчи, 1985. – С. 9–13
5. Малеева М. С. Типы СГ по соотношению в них канонической и неологической лексики // Актуальные проблемы русского словообразования: Тезисы V республ. научно-теоретич. конф. Ч.1 – Самарканд, 1987. – С.379–382.
6. Моисеева А. И. Типы словообразовательных гнезд // Актуальные проблемы русского словообразования: Тезисы V республ. научно-теоретич. конф. Ч.1 – Самарканд, 1987. – С.282–285.